

- [2] JACKSON, Julian: Digital Longevity: the lifespan of digital files. York: Digital Preservation Coalition.
<http://www.dpconline.org/events/previous-events/306-digital-longevity>
- [3] SMITH, Abby: Foreword to Census of Institutional Repositories in the United States MIRACLE Project Research Findings. Washington, D.C.: Council on Library and Information Science, 2007. február
<http://www.clir.org/pubs/reports/pub140/contents.htm#fore>
- [4] LYNCH, Clifford A.: Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. Washington, D.C.: Association of Research Libraries, 2003. február
<http://www.arl.org/bm~doc/br226ir.pdf>
- [5] BAILEY Jr., Charles W.: Institutional Repository Bibliography.
<http://digital-scholarship.org/irbl>
- [6] WATERS, Donald – GARRETT, John: Preserving Digital Information: Report of the Task Force on Archiving of Digital Information. Washington D.C.: The Commission on Preservation and Access, 1996. 68.
<http://www.clir.org/pubs/abstract/pub63.html>
- [7] KENNEY, Anne – BUCKLEY, Ellie: Developing Digital Preservation Programs: the Cornell Survey of Institutional Readiness, 2003–2005. 2005. augusztus 15.
<http://worldcat.org/arcviewer/1/OCC/2007/08/08/0000070519/viewer/file1088.html#article0>
- /LI, Yuan – BANACH, Meghan: Institutional repositories and digital preservation: Assessing current practices at research libraries. = D-Lib Magazine, 17. köt. 5/6. sz. 2011./

(Drótos László)

Törölt könyvtárközi kérések, mert megvan a dokumentum. Probléma? Lehetőség?

A könyvtárközi kérések statisztikái jól felhasználhatók a gyűjtemény alakításában: erre már rég rájöttek a könyvtárosok. De mi van azokkal a kérésekkel, amelyeket törölni kell azért, mert a könyvtár már rendelkezik a kért dokumentummal? Egyszerű azt mondani, hogy az olvasó felületes volt és nem nézett rendesen utána a dokumentumnak. De ha sok ilyen eset fordul elő, akkor már ki kell vizsgálni az ügyet.

Ez idáig két tanulmány foglalkozott tüzetesebben az ilyen törölt kérésekkel. Az első 2000-ben készült, amikor a könyvtárközi kérések nagyrészt még papíralapon érkeztek. Akkor arra a következtetésre jutottak a szerzők – mivel a törölt kérések vonatkozásában semmilyen szabályszerűség nem volt felfedezhető sem az olvasók, sem a szakterületek tekintetében –, hogy valószínűleg a folyóiratok polcokon való elhelyezése nagyon bonyolult és az olvasókat jobban el kell igazítani. 2004-ben ismét született egy írás. Ekkor főleg azt vizsgálták, hogy az egyre elterjedtebb elektronikus források milyen hatással vannak a fenti jelenségre. A szerzők itt is a könyvtárközi kölcsönzés jobb megismerését emelték ki, illetve hangsúlyozták azt, hogy a MARC rekordokba a folyóiratcímek rövidítése is kerüljön be a könnyebb megtalálhatóság érdekében.

2009-re a könyvtárközi kölcsönzés menetében ismét történtek változások. A kérések már csak elektronikusan érkeznek. Ennek ellenére az alapprobléma megmaradt: sok a törölt kérés, aminek gyakorta az az oka, hogy a dokumentum már megvan a könyvtárban. Jelen cikk a *Florida Gulf Coast University*-ben (FGCU) vizsgálja a jelenséget. Mi a törlések oka és mit lehet a csökkentésük érdekében tenni?

A tanulmány írásának ideje alatt összesen 1721 kérésből 314-et kellett különböző okok miatt visszautasítani, s ebből 103 volt azoknak az eseteknek a száma, amikor a könyvtár rendelkezett a dokumentummal (32%). Ez az okok közül a leggyakoribb, ennél alacsonyabb, 27% az az eset, amikor a könyvtár minden lehetséges forrást megvizsgált, de nem találta meg sehol a művet.

Mi történik? A leggyakrabban kért dokumentum bekötött, nyomtatott folyóirat-számokból származott, de volt sok könyv, és mikroformátumban vagy elektronikusan meglévő cikk is. A szerzők feltételezik, hogy a hallgatók annyira hozzászórtak már a teljes szöveges elektronikus forrásokhoz, hogy eszükbe sem jutnak a bekötött folyóiratok, rögtön a könyvtárközi kölcsönzéshez fordulnak, ha nem találnak valamit. Már annyira a digitális korban élnek, hogy nem tudnak a régmódi formátumokkal

(bekötött folyóiratok, mikrofilm, mikrofilmlap) mit kezdeni, kényelmetlennek találják a polcokon való keresgélést, egyszerűbb egy könyvtárközi kölcsönzési űrlapot kitölteni a számítógép képernyőjén. A nyomtatott folyóiratok vagy mikroformátumok miatt át kellene menni a könyvtárba, ami szintén kényelmetlenséget jelent. A mikroformátumok kezelését pedig meg is kell tanulni. Sőt sokan nem is tudnak ezek létezéséről, és megijednek, amikor szembesülnek azzal, hogy a kívánt dokumentum ebben a formátumban megvan a könyvtárban. Vagyis a hallgatók egy része nem tudja (nem akarja!) kihasználni a hagyományos könyvtár lehetőségeit. De az elektronikus formátumú anyagokat sem mindig könnyű megtalálni, hiszen egy-egy könyvtár sokféle adatbázissal rendelkezik, s mindegyikben másképp kell keresni. Az FGCU 300 adatbázisban kínál 20 000 e-folyóiratot. A felhasználók gyakran eltévednek az adatbázisokban.

Mit lehet tenni? 2000-ben és 2004-ben a válasz az volt, hogy az olvasóknak több bibliográfiai tréninget kell tartani. Meg kell tanítani nekik az alapvető információkeresési ismereteket és a könyvtárhasználatot. Minél gyakrabban kell tréningeket tartani vagy workshopokon oktatni a kutatási módszereket. Természetesen be kell iktatni a könyvtárközi kölcsönzést is az órákba. Ugyanígy fontosak az online felhasználóképzések és a könyvtár honlapján is sok segédanyagot kell elhelyezni. A könyvtári katalógusokat is javítani kell, hogy a leőhely-információk egyértelműek és világosan érthetőek legyenek. De van még egy lehetőség is: a könyvtárban meglévő dokumentumok esetében is fel kell kínálni a könyvtárközi kölcsönzéshez ha-

sonló szolgáltatást. A könyvtár állományában meglévő dokumentumok esetében is lehetővé kell tenni az űrlapon való cikkrendelést és a könyvtár általi elektronikus dokumentumszolgáltatást vagy könyvek esetében a kikészítést, illetve az irodákba szállítást.

A szakirodalom-kutatás azt igazolja, hogy sok USA-beli felsőoktatási könyvtár nyújtja már a könyvtárközi kölcsönzéshez hasonló dokumentumküldő szolgáltatást saját állományából is.

A szolgáltatás ilyen irányú kiterjesztése természetesen kérdéseket vet fel, mivel a könyvtár falai közül egyre több szolgáltatás tevődik át a virtuális világba, az olvasó nem jön be a könyvtárba, mindent megkap az íróasztalára.

Összefoglalásképp elmondható, hogy többféle intézkedés tehető a törölt könyvtárközi kérések csökkentésére: az információkeresés magasabb szintű oktatása, jobb együttműködés a könyvtár egyes osztályai között, katalógusok javítása. De ezek mellett a könyvtár saját állományában fellelhető dokumentumok könyvtárközi kölcsönzéshez hasonló szolgáltatására is van igény, amelyet érdemes kielégíteni.

/RAYCRAFT, Kimberley: Interlibrary Loan Requests Canceled Due to Availability: Problem or Opportunity. = Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Electronic Reserve, 20. köt. 1. sz. 2010. p. 33–42./

(Burmeister Erzsébet)

Könyvtárközi kölcsönzési politika és OCLC stratégia a Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtárában

Csehországban a *Cseh Nemzeti Könyvtár* a dokumentumszolgáltatás központja. A cikkben szó esik az *OCLC*-vel való együttműködésről, mert az *OCLC* alapvetően fontos szerepet játszik mind a cseh könyvtárközi kölcsönzésben, mind a dokumentumküldő szolgáltatásban.

Dokumentumszolgáltatás országon belül

A cseh könyvtári törvény szerint a könyvtárközi kölcsönzés ingyenes az országon belül, de a másolatküldésért kérhetnek a könyvtárak térítést. A másolatokat nyomtatott formában szolgáltatják,

elektronikus másolatok küldése csak bizonyos feltételek megléte esetén megengedett. A Cseh Nemzeti Könyvtár és a *DILIA* szerzői jogkezelő ügynökség ugyanis nemrégiben szerződést kötött arra vonatkozóan, hogy minden rendelés után szerzői jogdíjat kell felszámítani. A végfelhasználónak szerződést kell aláírnia és a dokumentumszolgáltató rendszerben regisztrálnia kell magát. Folyóiratokból egyedi cikkeket, könyvekből legfeljebb 25 oldalt lehet egyszerre személyes célokra kérni. Külföldre a *DILIA* nem enged elektronikus másolatküldést. A könyvtáraknak a nyomtatott másolatokért is kell szerzői jogdíjat beszédniük és azt az ügynökségnek továbbítaniuk.